

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษากระบวนการทำรำในพิธีรำผีมอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี กรณีศึกษากระบวนการทำรำของผู้ประกอบพิธี นางสมจิตร หลวงพันเทา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของพิธีรำผีมอญ และองค์ประกอบเพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการทำรำของผู้ประกอบพิธี นางสมจิตร หลวงพันเทาเป็นสำคัญ ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้มีวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- 3.1. รูปแบบงานวิจัย
- 3.2. แผนการดำเนินการวิจัย
- 3.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4. การตรวจสอบข้อมูล
- 3.5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1. รูปแบบงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reasearch) ในลักษณะของการพรรณนา โดยใช้การวิจัยภาคสนาม (Fild Reasearch) เป็นหลัก และศึกษาวิจัยเอกสาร(Documentary Reasearch) เป็นส่วนประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวม (Holistic) และเชื่อถือได้ (Realiability)

3.2. แผนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยฉบับนี้แบ่งระยะเวลาของการเก็บข้อมูลออกเป็นช่วงๆ คือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลเอกสาร การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมทั้งการจัดทำรูปเล่มเพื่อนำเสนอเป็นงานวิจัย มีระยะเวลาในการดำเนินการตั้งแต่ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 - มีนาคม พ.ศ. 2552 โดยแสดงรายละเอียด ดังนี้

(เริ่มทำวิทยานิพนธ์เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551)	2551										2552		
	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
1. ชั้นเตรียมการ	←————→												
2. ชั้นเก็บรวบรวมข้อมูล	←————→												
3. ชั้นตรวจสอบข้อมูล				←————→									
4. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล						←————→							
5. ชั้นเรียบเรียงและเสนอผลการวิจัย							←————→						
6. ชั้นจัดพิมพ์ผลการวิจัย										←————→			

ตารางที่ 1 : ตารางแสดงแผนการดำเนินการวิจัย

3.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า งานวิจัยฉบับนี้ใช้การวิจัยภาคสนามเป็นหลักและนำการวิจัยเอกสารมาเป็นส่วนประกอบ จึงแยกขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1. การเก็บข้อมูลเอกสาร

การเก็บข้อมูลเอกสารเป็นการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม นาฏยศิลป์รวมถึงพิธีรำผี มอญของชาวมอญในจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์ ข้อมูลหลัก

สถานที่สำหรับค้นคว้าข้อมูล

- สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
- พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- พิพิธภัณฑ์วัดคงคามราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

เอกสารที่ได้จากแหล่งค้นคว้าข้อมูลดังกล่าวได้แก่

- จวน เครือวิชฌยาจารย์ เรื่อง ประเพณีมอญที่สำคัญ ศึกษาเรื่องคติความเชื่อการนับถือผีบ้าน และพิธีรำผี
- ศ.อรศิริ ปาณินท์ เรื่อง เรือนพื้นบ้าน ไทย - มอญ ศึกษาเรื่อง การตั้งชุมชนของชาวมอญในเมืองไทย และลักษณะทางกายภาพของ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- สุภรณ์ โอเจริญ เรื่อง มอญในเมืองไทย ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์และการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวมอญ
- รองอำมาตย์โท ชุนอาโกคคตี บรรณานุกรมงานพระราชทางเพลิงศพ ศึกษาเรื่อง พงสาวดารมอญ การอพยพของชาวมอญ และพิธีรำผีมอญ
- โสภณ นิไชยโชค, 80ปี ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด กษเสนี : 84ปี สยามไทยรามัญ
- สุจิตต์ วงษ์เทศ ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ “เครือญาติ” มอญ
- Rorbert Halliday “The Mon of Bermar and Thailand Volume 1. The talaings” ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ และรายละเอียดของพิธีรำผีมอญ ในช่วงหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา
- ศิริรัตน์ แอดสกุล เรื่อง การขำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของชาวมอญ และลักษณะทั่วไป ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของชาวมอญบ้านม่วง เพื่อนำมาเทียบเคียงกับชาวมอญโพธารามเพราะเป็นชุมชนมอญที่อยู่ติดกัน
- พิมพ์เพ็ญแข วรณป่าน เรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมรำผีของชาวมอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญ บางกระดี่ ศึกษาเรื่อง เพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีรำผี และรายละเอียดขั้นตอนของพิธีรำผีของชาวมอญบางกระดี่
- ดวงรัตน์ ทรัพย์ประดิษฐ์ เรื่อง พิธีรำเจ้าพ่อของชาวมอญ : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมเจ้าพ่อของชาวมอญ ศึกษาเรื่อง พิธีกรรมรำผีเจ้าพ่อของชาวมอญ
- สายสุนีย์ ขาวปลื้ม เรื่อง เพลงรำผีมอญของชาวมอญ จังหวัดปทุมธานี ศึกษาเรื่อง เพลงที่ใช้ในพิธีรำผีมอญ เพื่อนำมาเทียบเคียง

- สุรินทร์ ทับรอด เรื่อง พิธีรำผีเบื้องในงานศพของชาวมอญพระประแดง ศึกษาเรื่อง พิธีศพของชาวมอญ การรำผีในงานศพ เพลง และเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีรำผีมอญ
- ชมชนก ทรงมิตร เรื่อง พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ศึกษาเรื่องพิธีรำผีเจ้าของชาวมอญพระประแดง
- บุญศิริ นิยมทัศนีย์ เรื่อง รำมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ศึกษาเรื่องกระบวนการทำรำของชาวมอญ เพื่อนำมาใช้เทียบเคียงลักษณะท่ารำผีมอญ กับท่ารำมอญ เพื่อหาถึงความสัมพันธ์ของท่ารำ
- วดีพร จิตสถาพร เรื่อง การศึกษารำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ศึกษาเรื่อง ขั้นตอนและรายละเอียดของพิธีรำผีมอญ ของ นางสมจิตร หลวงพันเทา
- ต้นข้าว ปาณินท์และคณะ เรื่อง คติความเชื่อ และระบบสังคมซึ่งสัมพันธ์กับเรือนและการอยู่ ศึกษาเรื่อง ทฤษฎีความเชื่อต่างๆ การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญ และลักษณะที่อยู่อาศัย
- รศ.ยงนตร์ ชุมจิต เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองราชบุรี ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ลักษณะทางกายภาพในจังหวัดราชบุรี
- อระระโท โอชิตา เรื่อง ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวมอญอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- สุรัตน์ จงดา เรื่อง ฟ็อนผีฟ้านางเทียม : การฟ็อนรำในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวอีสาน ศึกษาเรื่อง ความเชื่อและรูปแบบของพิธีกรรม เพื่อนำมาเปรียบเทียบและเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย เรื่อง การรำของผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขน – ละคร ศึกษาเรื่อง ความเชื่อที่มีอิทธิพล ต่อการเกิดพิธีกรรม รูปแบบพิธีกรรม กระบวนท่ารำของผู้ประกอบพิธี เพื่อนำมาเปรียบเทียบและเป็นแนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบของพิธีกรรมและกระบวนท่ารำของผู้ประกอบพิธีรำผีมอญ

3.3.2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลวิจัยเล่มนี้ยึดถือตัวผู้ประกอบพิธีเป็นสำคัญในการเดินทางไปประกอบพิธีตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในช่วง เดือนสี่ - เดือนหก คือเดือนมีนาคม - เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยได้ตั้งสมจิตร หลวงพันเทาได้ประกอบพิธีรำผีทั้งสิ้น 7 งาน ได้แก่

ลำดับ	วันที่	เจ้าของงาน	ที่อยู่
1.	16 มี.ค. 51	ตาหอม	หมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตำบลแพรกหนามแดง อำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2.	11 พ.ค. 51	ตาเชียบ	บ้านทุ่งใหญ่ ตำบลคอนสาตี อำเภอ บางแพ จังหวัดราชบุรี
3.	16 พ.ค. 51	นายสมนึก พระไทรโยค	ตำบลท่าชุมพล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
4.	18 พ.ค. 51	นายอคุลย์ ช่างจะ	117 หมู่ 6 บ้านหนองกลางดง ตำบลชำระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
5.	20 พ.ค. 51	นายรัฐกรณ์ - นางผ่องศรี พุทธิรักษา	ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
6.	25 พ.ค. 51	นางนงเยาว์ ม่วงงาม	ถนนแสงชูโต ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
7.	1 มิ.ย. 51		บ้านหนองกลางดง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงข้อมูลการจัดพิธีรำผีมอญ

2. การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) โดยได้ติดตามนางสมจิตร หลวงพันเทา ผู้ประกอบพิธีรำผีมอญไปตามบ้านต่างๆ ที่จัดพิธีรำผี และบันทึกภาพวิดีโอ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานนั้นไม่สามารถทำได้ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของความเชื่อของชาวมอญ

3. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non - Structural Interview) โดยจะซักถามเรื่องต่างๆ ไป แล้วจึงนำเข้าสู่ประเด็น โดยคำถามที่ใช้ถามนั้นเป็น

คำถามปลายเปิด โดยผู้วิจัยพยายามควบคุมการสนทนาให้อยู่ในขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการ หากเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) เพื่อให้ได้ความชัดเจนของข้อมูลที่สัมภาษณ์มากที่สุด เช่น ความหมาย ของพิธีกรรมแต่ละช่วง รายละเอียดของอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธี ข้อห้ามบางประการในพิธีรำผีมอญ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้การอธิบายขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถามบางข้อ และซักถามเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งในขณะที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้สังเกตปฏิกิริยา พฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่น สีหน้า ท่าทาง ในขณะที่สัมภาษณ์ตลอดเวลา ซึ่งจะมีผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อีก

บุคคลผู้ให้ข้อมูลได้แก่

1. อาจารย์กษภรณ์	ตราโมท	นักวิจัย
2. นางโสน	เนียมทอง	ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน
3. นางสมจิตร	หลวงพันเทา	ไต้ง
4. นางประเทือง	เสถานนท์	ไต้ง
5. นางอัมพา	เย็นเปิง	ผู้ช่วยไต้ง
6. นางสมวงศ์	ลิมปะวนิช	ผู้ช่วยไต้ง
7. นายสมนึก	พระไทรโยค	เจ้าบ้านที่จัดพิธีรำผีมอญ
8. นายรัฐกรณ์	พุทธรักษา	เจ้าบ้านที่จัดพิธีรำผีมอญ
9. นางนงเยาว์	ม่วงงาม	เจ้าบ้านที่จัดพิธีรำผีมอญ
10. นายอคุลย์	จ่างจะ	เจ้าบ้านที่จัดพิธีรำผีมอญ
11. นายฉลาด	เดือนฉาย	นักดนตรี
12. นายไพฑูรย์	สกุลศรีสร้อยฟ้า	นักดนตรี
13. นายอคุลย์	เตือทอง	นักดนตรี
14. นางปรง	วงศ์นำนงค์	ชาวมอญปากเกร็ด
15. นายพิศาล	บุญผูก	ชาวมอญปากเกร็ด

บุคคลที่ให้ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์สามารถแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

- ผู้ที่สามารถให้ความรู้แบบองค์รวม KI (Key Information) คือนักวิชาการและผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นางสมจิตร หลวงพันเทา ผู้ประกอบพิธีรำผีมอญ และอาจารย์กษภรณ์ ตราโมท นักวิจัย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ประกอบการ พิธี เจ้าของบ้าน ลูกหลานในตระกูล ที่จัดพิธีรำผี นักดนตรี เป็นต้น

- ประชาชนทั่วไป ที่มีความสัมพันธ์กับพิธีรำผี เช่นคนที่เคยร่วมพิธี คนที่ถูกเชิญมาในพิธี คนในชุมชน เป็นต้น

4. การจดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกภาคสนามในรูปแบบต่างๆ ทั้งการจดบันทึก การบันทึกภาพนิ่งและการบันทึกภาพเคลื่อนไหว ทุกครั้งที่ลงเก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องช่วยเตือนความจำ และสามารถนำกลับมาดูย้อนหลังเมื่อวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ไม่พลาดในรายละเอียดต่างๆ แล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อเป็นข้อมูลในการทำวิจัยต่อไป

3.4. การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการลงภาคสนามและเอกสารต่างๆ แล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลทั้งหมดนั้นมาตรวจสอบความถูกต้อง ตามวิธีการดังต่อไปนี้

3.4.1. การศึกษาเปรียบเทียบ ทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลภาคสนาม กับข้อมูลเอกสาร และการเปรียบเทียบรูปแบบของพิธีรำผีมอญ อำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี กับพื้นที่ใกล้เคียง คือ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และพื้นที่ที่ยังคงพบพิธีรำผีอยู่ คือ ที่บางกระดี กรุงเทพมหานคร

3.4.2. การศึกษาเพิ่มเติม ทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

3.4.3. การตรวจสอบข้อมูลมากกว่า 1 ครั้ง ในกรณีนี้จะใช้กับการสัมภาษณ์ โดยจะเว้นระยะในการสัมภาษณ์ และกลับมาถามคำถามเดิมอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่นอน หรือใช้การสัมภาษณ์คำถามเดียวกันกับหลายบุคคลเพื่อหาข้อมูลที่ตรงกันมากที่สุด

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้วิเคราะห์ตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการพรรณนา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

3.5.1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) คือการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดหมวดหมู่ประเด็นที่ศึกษาในเรื่องของ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ทำวิจัย ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของชาวมอญ

3.5.2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการจดบันทึกภาคสนามในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ บันทึกเสียง จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล

3.5.3. นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้วมาแปลความหมายข้อมูล (Interpreting Data) โดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

หลังจากที่รวบรวม ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในแต่ละบทอีกครั้ง โดยอยู่ในกรอบของแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามที่กำหนดไว้